

Мар'яна Ангелова Гірко читати це все, дорогий пане Олександрє!! Мала честь слухати вашу чудову екскурсію, мати ваші книги і милуватися вашим дітищем! Велика праця вами зроблена! Нехай же небо розсудить, бо на землі нашій так і немає правди! Міцності вам! Пишіть книги, б...

Броніслав Котвицький

Ми живемо у складний час. І це не тільки війна, хоча вона найбільша трагедія України. Я побачив у теперішній владі повернення до комуністичних принципів керівництва. Тоді вважали, що партпрацівник може очолювати будь який напрям: колгосп, завод, науку, музей...

Вітомир Лиско

Я преклоняюсь перед творчим генієм Олександра, а що вартує його книга: ЗЛИЙ ГЕНІЙ. ПРО ВАС ЗНАЄ ВЕСЬ СВІТ! Пишіть книги: Перший на черзі! Слава ДажБогу! - РІДНОМУ, РІДНЕСЕНЬКОМУ!!

Victor Davydjuk

Пане Романе, ви як людина з трьома дипломами, або пишіть коротше, або коректора найміть. Не ганьбіть своїх учителів.

Tanja Siujva

Шкода що засновника музею так виставляють. Час звичайно розставити все на свої місця, але ніхто не забере у Вас пане Олександрє горде звання засновника цього безцінного музею. Ви назавжди вписали своє ім'я в історію селища Рокині.

Irenna Vohgnenna

В кожній області таке відношення до скансенів та авторських музеїв.. крадуть, мародерствують, виганяють... Я не знаю... до чого б це все.. якось не по собі... Але Боженька все бачить і покарає, віддасть кожному по заслугах.

Валентина Макаренко

Ганьба волинянам, не хочять справедливості.

Valerii Shevchuk

Тримайтеся Олександр, вони погано закінчать.

Михайло Мельник

Пане Олександрє щиро дякую за твою позицію мудрість та великодушність хай береже тебе Бог і надає свою підтримку!

Геннадій Гулько

Друже козаче, вони не відають що творять, бо розуму не мають,

Славолюб-Алан Богач

Сумно, сумно... та врешті решт запануєм і ми у своїй Україні.

Коли вчителів називають «інженерами людських душ», то музейників, які фанатично і майже на ентузіазмі створюють «житло муз», експозиції музеїв можна назвати – Дон Кіхотами. Їх мало. Але вони є майже у кожному місті. І навіть у селищі, яке називається – Рокині.

Нехай ця сповідь залишиться історією для нащадків, як був створений Музей історії сільського господарства Волині-скансен і як закінчив свій творчий шлях його засновник і творець.

УДК 902(477.83)

**Терський Святослав (м. Львів),
Остапюк Олександр (м. Любомль)**

ПРЕДМЕТИ ОЗБРОЄННЯ ТА СПОРЯДЖЕННЯ ДРУЖИННИКА X–XI ст. ІЗ ГОРОДИЩА В УРОЧИЩІ ШОПИ У ЛЮБОМЛІ

Територія Західного Побужжя поблизу верхів'я р. Прип'яті – важливий комунікаційний вузол Центрально-Східної Європи. Особливе значення ця територія мала в час становлення Київської держави, що вилилось у ранні походи великих київських князів на ятвягів та заснування Берестя. Окрім цих скупих повідомлень літописця немає більш детальних відомостей про суспільну організацію даної території у X–XI ст., як і племінну належність

окремих мікрорегіонів цієї частини Західного Полісся. Слід відзначити на сьогоднішній день загальну слабку дослідженість не лише матеріальної культури, але й в цілому цього важливого періоду української історії для Північно-Західної Волині.

Тому вивчення такої важливої і показової категорії знахідок, як предмети озброєння, є шляхом до виявлення стану суспільного розвитку місцевої племінної еліти та з'ясування особливостей військової історії у початковий період становлення державних структур на цих землях.

На наявність добре організованої спільноти докиївської доби території Любомльщини опосередковано вказують, зокрема, достатньо масштабні укріплення, що знаходилися на околиці Любомля в ур. Шопа.

Коротка характеристика проведених на цих пам'ятках досліджень вже подавалась у краєзнавчих статтях О. Остапюка [3]. Однак у цих роботах відсутній детальний аналіз результатів накопичених на сьогодні предметів озброєння.

Характерно, що до найчисельніших категорій знахідок озброєння племінної доби на Поліссі відносяться такі складові зброї ближнього бою, як наконечники списів та сулиць. Однією з причин цього можна вважати відносну простоту їх виготовлення. Відносна дешевизна цієї зброї робила її доступною, практично, кожному воїну-общиннику. Деяко чисельно меншою була зброя рукопашного бою – ударно-рубляча (сокири) та допоміжна – ударно-дробляча (булави, кистені) [5].

Списи були важливою категорією зброї першого натиску ударно-колючого типу. Вони були одним із атрибутів професійних воїнів як важлива наступальна зброя і у складі озброєння тогочасного війська відігравали не менше значення, ніж клинкове озброєння. За племінної доби їх могли частіше використовувати як мисливську зброю, але з часом, з появою професійних дружин їх бойове використання посилюється. Їх виготовляли, переважно, з єдиної заготовки методом гарячого кування.

Сулиці служили допоміжним засобом враження ворога в бою, коли при наближенні противника можна було її метнути. Переважно, це допоміжна зброя пішого воїна, яка використовувалася в бою один раз. Вона мала поширення не лише на Русі, але й в багатьох країнах Західної Європи.

Сулиці, як і списи, могли широко використовувати також на полюванні. Вважається, що вже наприкінці XI ст. значення сулиць зростає, в зв'язку із зручністю використання їх в умовах ближнього бою. В переважній більшості, наконечники сулиць широколезі, зі сплюсненими листоподібними пропорціями. Довжина ратища сулиці коливалася в межах 1,2-1,5 м.

Зброя рукопашного бою – ударно-рубляча (за 40 років спостережень зібрано на городищі та в околиці близько 10 бойових залізних сокир) та ударно-дробляча (булави, кистені), а також спорядження вершника і коня будуть проаналізовані в наступних публікаціях.

Наконечник списа, знайдений на городищі в ур. Шопа (рис. 1: 3; ЛКМ-А-№3811, КН-16671), має ромбоподібної форми сплюснене вістря. Цей тип вістря досить характерний для городищ регіону (рис. 2). Подібної форми наконечники походять з городища Листвин коло Дубного [8, с. 74, рис. 68: 2] та з гори Городище (укріплення поки ще не виявлені) коло м. Борислава на Львівщині (фонди Львівського історичного музею, КР-33464).

Табл. 1. Метричні показники наконечників списів

Місце знахідки та зберігання	Заг. довж.	Довжина вістря	Ширина вістря	Товщина вістря	Довжина втулки	Зовн. діам. втулки
Городище в ур Шопа, ЛКМ	180	100	56	6	80	28
Ур. Городище к/Борислава, ЛІМ	240	125	45	9	115	32
Листвинське городище АМ ЛНУ	230	130	50	–	100	26

Загалом, на пам'ятках Заходу України чисельнішими є більш вузьколезі втульчасті наконечники списів, в основному, подовжено-трикутної форми, довжиною в межах 18-27 см та з шириною леза 3,2-4,5 см [1, фото. 60]. Важливим вважається діаметр втулки, що вказує на товщину ратища списа, пов'язану зі застосуванням даного виду зброї. На проаналізованих в даній статті пам'ятках він складає 2,6-3,8 см. Аналогічний діаметр втулок списів простежено й на пізніших пам'яток княжої доби в Південній Галичині [1, с. 266]. Це можна пояснити не лише раннім для цієї частини Полісся застосуванням техніки «списового тарану», що мала пробивати захисні обладунки дружинника або ж скидати його з коня у результаті потужного удару, але й широким використанням цих списів для полювання на дикого звіра. Тут важливим було зміцнення, в першу чергу, ратища самого списа.

Знахідка втульчастого наконечника сулиці з мініатюрним овальним вістря з Любомльського городища досить рідкісної форми (рис. 1: 4; ЛКМ № А-34, КН-8615). Загальна довжина складає 135 мм, зовнішній діаметр втулки – 17 мм, глибина втулки – 38 мм. Сплющене овальне вістря розмірами 30x15 мм і товщиною 4 мм посаджене на круглій «ніжці», що переходить у втулку.

Ще один наконечник сулиці приблизно ромбічної форми з добре вираженим двостороннім ребром по центру плоскої сторони вістря походить із сусіднього с. Скиби (ЛКМ-А-№2708, КН-3112). Його загальна довжина 125 мм. Ромбічне вістря розміром 83x36 мм на місці ребра має найбільшу товщину 7 мм (рис. 1: 1).

На території с. Машів (за 4 км від Любомльського городища) було виявлено втульчастий наконечник сулиці з вістря лавролистої форми з двостороннім центральним ребром на плоскій стороні загальною довжиною 130 мм, найбільша ширина вістря 25 мм (рис. 1: 2). Такий наконечник відноситься до типу 2 за А. Ф. Медведевим.

Подібний на машівський наконечник відомий із Шепетина коло Дубного (загальною довжиною 8 см; фонди Дубнівського краєзнавчого музею) [4, с. 18, рис. 3: 1].

Серед предметів озброєння лук і стріли – зброя дальнього бою в силу своїх характеристик є найчисельнішою категорією для пам'яток доби середньовіччя. Проте, виділити наконечники з хронологічно вузьким діапазоном побутування буває важко. До таких вістрь можна віднести черешковий бронебійний наконечник з тригранним наконечником (9x7,5 мм), який переходить в триперу основу з упором загальною довжиною 87 мм (рис. 1: 5; ЛКМ-А-№ 2710, КН-4146). Близькими за формою до цього наконечника є знахідки із Середнього Дністра (городище Корнешти біля с. Рухотин на Чернівеччині) та Прута (городище Фундул-Герціей) [2, рис. 2; 7: 8].

Ще один наконечник стріли – втульчастий з плоским листоподібним вістря має широкі аналогії серед пам'яток Волині та Східного Прикарпаття (рис. 1: 5; ЛКМ-А-№ 2710, КН-4146). Його загальна довжина 66 мм, зовнішній діаметр втулки – 7,5 мм. Вістря цього типу відомі на городищах в Листвині [8, с., рис. 67: 13] та в Судовій Вишні [6, рис. 1: 16, 17].

Таким чином, зброя, знайдена на любомльському городищі та в його околиці ілюструє перебіг військових сутичок з професійними дружинниками. Можна лише припускати, що черешкове вістря стріли найімовірніше належало до озброєння київської дружини, а втульчасте вістря – характерне для Центрально-Східної Європи – місцевому ополченню. Також йому найімовірніше належали наконечники списа та сулиць, притаманні цій території. Отже детальний аналіз озброєння є важливою складовою вивчення історичних процесів доби середньовіччя.

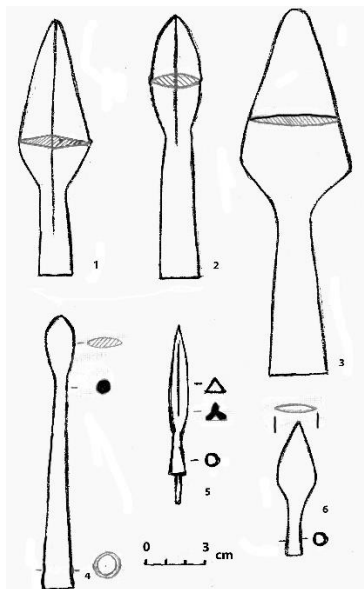

Рис. 1. Наконечники списа, сулиць та стріл з колекції Любомльського краєзнавчого музею.

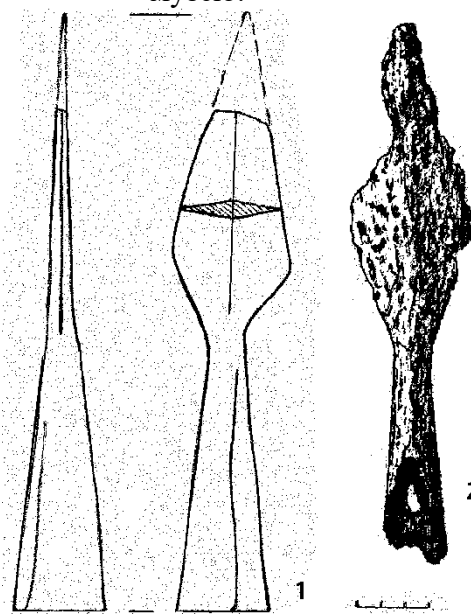

Рис. 2. Наконечники списів X–XI ст.: 1– з пагорба Городище біля Борислава, Львівщина (фонди Львівського історичного музею); 2– Листвинське городище (за Р. М. Чайкою).

Джерела та література:

1. Возний І. П. Історико-культурний розвиток населення межиріччя Верхнього Пруту та Середнього Дністра в X–XIV ст. К.; Чернівці: Зелена літавка, 2009. Т. 2. 568 с.
2. Калініченко В., Пивоваров С. Середньовічні предмети озброєння дальнього бою з Рухотинського городища (ур. Корнешти). *Археологічні студії / Ін-тут археології НАНУ, Буков. центр археол. досл. при ЧДУ*. Вип. 5. Київ; Чернівці: Прут, 2014. С. 254–277.
3. Олександр Остап'юк “Городища Любомльщини: історія вивчення та досліджень”, у *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Любомль та Любомльщина в українській та європейській історії*. Науковий збірник 63. Матеріали Міжнародної історико-краєзнавчої конференції, 24–25 жовтня 2017 року, м. Любомль. / Ред. Г. Бондаренко, О. Остап'юк, А. Силук. Луцьк, 2017, С. 75–83.
4. Терський С. В. Оборонні укріплення Надстублянщини – волості княжого міста Пересопниці у X–XIII ст. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. № 652: Держава та армія. 2009. С. 14–19.
5. Терський С. В. Озброєння дружинника X–XI ст. на волинських землях за археологічними джерелами. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Збірн. наук. пр. Вип. 20: Actes testantibus. Львів, 2011. С. 655–668.

6. Терський С. В. Зброя та дружинне спорядження з розкопок городища „Замчисько“ (м. Судова Вишня) у фондах ЛІМу. *Наукові записки (Львівський історичний музей)*. Вип. 17. Львів, 2017. С. 4–22.

7. Терський С. В., Демський Н. В. Середньовічна зброя ближнього бою за знахідками із північно-західної частини Гологорів. *“Зброяря: історія розвитку озброєння та військової техніки”*. Збірник тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конфер. Львів: НАСВ, 2020. С. 14-15.

8. Чайка Р. М. Давньоруське городище Листвин і його околиці у X–XI ст. Львів: ЛДУ, 2009. 214 с.

УДК 711.459

Яцечко-Блаженко Тетяна (м. Луцьк),
Яцечко Світлана (м. Луцьк)

ЛЮБОМЛЬСЬКИЙ ПАЛАЦ. КРАСУНЯ З ЛЮБОМЛЯ, ЯКІЙ ШОПЕН ПРИСВЯТИВ ВАЛЬС

До нашого часу дійшли десятки портретів цієї відомої волинянки від різних європейських художників, усі вони захоплювались її вродою та розумом. Гроші, врода, влада – усе це вона мала вже змалку, проте перемогти «Білу Сирену» і завоювати серце чоловіка не змогла, навіть народивши йому семеро дітей...

У 1847 році видатний польський композитор Фридерик Шопен присвятив їй свій незабутній вальс *A-flat major*. Ким була ця загадкова красуня? І яке відношення вона має до Волині, зокрема, до прикордонного міста Любомль?

Красуню, яку ви бачите на представлених портретах першої половини XIX ст., звали Катажина (Катерина) Потоцька. Її дівоче прізвище звучить як Браницька (пол. *Katarzyna Potocka z Branickich*).

Рід Браницьких був одним із найвідоміших на Волині. Досі в Любомлі зберігся палац родини Браницьких – резиденція, входила до палацово-паркового ансамблю, збудованого Францішеком Ксаверієм Браницьким у II половині XVIII століття.

10 грудня 1825 року в родинному маєтку Браницьких, в сім'ї графа Владислава Гжегожа Браницького та графині Ружі Потоцької з'явилась на світ донька, яку охрестили як Катажина. І це не випадково, адже народилась вона майже в день Святої великомучениці Катерини.

Окрім новонародженої доньки, в родині графа уже були діти. Для батьків вона була аж сьомою дитиною та третьою донькою. Варто сказати, що для матері Катажини це був другий шлюб.

Катажина з юних літ вважалася однією з найпривабливіших наречених того часу. Відомий художник Франц Вінтерхальтер протягом 1854 року створив два її портрета, що зберігаються зараз в Національному музеї у Варшаві. З кожним роком на європейських аукціонах з'являються все нові й нові портрети графині, які не відомі були раніше і знаходились в приватних колекціях.

У віці двадцять один рік Катажина вийшла заміж за графа та кузена, двоюрідного брата Адама Юзефа Потоцького, який був старший від неї на чотири роки. Здавалось би, подружжя повинно було бути дуже щасливим, адже все було при них: гроші, маєтки та велика родина, проте не все було так просто... Як виявилось, цьому передувала інша нещаслива історія кохання.

Все почалось з того, що юний граф Юзеф Потоцький був закоханий і мав роман із польською піаністкою Марією Калергіс. На світські заходи вона одягала білі сукні та перли, за що була прозвана сучасниками як «Біла Сирена». До нас дійшли спогади про красу суперниці Катажини: «У ній була і вкрадлива принадність сарматської жіночності і тихе поетичне сяйво німецької Туснельди. Додайте до цього блиск французької освіченості, живу грайливість, розум і балакучість – і можна легко зрозуміти, що вона повинна була зайняти виняткове і почесне місце всюди, де б вона не з'являлась» [1].

Марія була власницею одного із найвідоміших салонів у Парижі на вулиці Анжуйській. Вона брала уроки музики у Шопена і Ліста. Крім польської, знала французьку, німецьку,